

Wprowadzenie prawa do secesji w polskim porządku prawnym

Analiza skupia się na problematyce secesji, tj. możliwości odłączenia się danych regionów od już istniejących państw po to, by albo utworzyć nowe, niepodległe państwo, albo by przyłączyć się do innego, uprzednio istniejącego państwa.

Wychodząc naprzeciw przyszłym dyskusjom i debatom na temat autonomii i secesji w polskich uwarunkowaniach, przywołując teoretyczne (w szczególności klasycznie liberalne) i prawne argumenty za legalnością secesji (jak prawo do samostanowienia), dokument dostarcza narzędzi do implementacji prawa do secesji regionów w polskim porządku prawnym, proponując w tym celu stosowne zmiany legislacyjne.

- Należy znowelizować Konstytucję tak, by dopuszczona została możliwość secesji regionów: jednostek samorządu terytorialnego oraz ich związków;
- Prawo do samostanowienia jest jednym z podstawowych praw jednostki i powinno być uznane i szanowane przez krajowy porządek prawny;
- Pozostawiające pole do sporów i interpretacji normy prawnomiędzynarodowe można i należy urealnić poprzez ich implementację do krajowych porządków prawnych, z korzyścią dla wolności jednostek i obywateli.

Słowa kluczowe: secesja, samostanowienie, prawo, Konstytucja, nowelizacja

Na przestrzeni minionych dwóch dekad obserwujemy w Europie albo nasilenie się uprzednio istniejących, albo pojawienie się nowych ruchów prosecesjonistycznych, domagających się niepodległości dla swoich regionów. W latach 90. XX w. nastąpił podział byłej Jugosławii na szereg mniejszych państw, kontynuowany w XXI w. ogłoszeniem jednostronnej deklaracji niepodległości przez Republikę Kosowa w 2008 roku, uznanej ostatecznie za zgodną z prawem międzynarodowym przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości 22 lipca 2010 roku¹. Stosunkowo blisko odzyskania suwerenności była Szkocja, gdzie 18 września 2014 roku zorganizowano referendum niepodległościowe², w którym ostatecznie secesjoniści ponieśli jednak porażkę³. Nie słabnie zapal Katalończyków, którzy zapowiadają, że rok 2017 będzie kluczowym rokiem na ich drodze do

¹ International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion of 22 July 2010, I.C.J. Reports 2010, s. 403, www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf, dostęp: 12 I 2017.

² P. Hankus, *Szkockie referendum niepodległościowe jako przykład dążeń secesjonistycznych w Europie*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2015, nr 1(3), s. 251-263.

³ Warto odnotować, że również w samej Szkocji mamy do czynienia z obszarami, które z uwagi na fiasko wspomnianego referendum niepodległościowego chciałyby odłączyć się zarówno od Zjednoczonego Królestwa, jak i od Szkocji. Przykładem są wyspy Orkady. Zob. J.J. Tyszkiewicz, *Orkady rozważają secesję od Wielkiej Brytanii*, www.gazetaliberty.com/2017/01/10/orkady-rozwarzaja-secesje-od-wielkiej-brytanii, dostęp: 12 I 2017.

Pojawiają się również postulaty natury irredentystycznej w Irlandii, by północno-wschodnia część „Zielonej Wyspy”, stanowiąca część Zjednoczonego Królestwa, przyłączyła się do Republiki Irlandii, zrywając z przynależnością do Korony Brytyjskiej. Zob. Ch. Weigant, *Will Ireland Reunify After Brexit?*, www.huffingtonpost.com/chris-weigant/will-ireland-reunify-afte_b_10745358.html, dostęp: 12 I 2017.

opuszczenia Królestwa Hiszpanii⁴. Ich śladem, zachęteni ich ewentualnym sukcesem, mogą pójść Baskowie. Liga Północna we Włoszech również od jakiegoś czasu coraz skuteczniej podąża szlakiem, którego punktem końcowym jest odłączenie się północnej części Włoch (Padanii), a w szczególności Wenecji, od reszty Półwyspu Apenińskiego⁵. Niepewna jest również przyszłość Belgii, gdzie utrzymanie jednego, acz federalnego, państwa zdaje się być coraz bardziej problematyczne, w szczególności z uwagi na separatystyczne aspiracje Flandrii⁶. Mimo iż secesja Bawarii została wykluczona na gruncie prawno-konstytucyjnym przez Trybunał Konstytucyjny Republiki Federalnej Niemiec 16 grudnia 2016 roku⁷, to działająca aktywnie na rzecz niepodległości tego regionu Bayernpartei nie zamierza składać broni i w dalszym ciągu dążyć będzie do realizacji głównego punktu swojego programu, tj. do niepodległości regionu. W ostatnich latach można zaobserwować pewne odrodzenie aspiracji separatystycznych w będącej obecnie częścią Francji Bretonii⁸.

Również na gruncie polskim pojawiają się i są coraz głośniejsze artykułowane postulaty co prawda jeszcze nie secesji poszczególnych regionów, ale przynajmniej przyznania im autonomii. Najbardziej sztandarowym przykładem jest tutaj Śląsk⁹ i Ruch Autonomii Śląska, domagający się m.in. uznania lokalnej odrębności tego regionu, co spotyka się z dość stanowczym sprzeciwem ze strony kolejnych rządów i większości obywateli Polski. Innymi, znacznie mniej zaawansowanymi na drodze do emancypacji regionami, są chociażby Kaszuby¹⁰ czy Podlasie¹¹. Nie brakuje również głosów nawołujących do zmiany statusu Dolnego Śląska.

Jakkolwiek nie mamy jeszcze obecnie do czynienia na terytorium Polski z postulatami *stricte* secesjonistycznymi, warto zastanowić się nad tym, czy polskie prawodawstwo, polska konstytucja i ogółem rzecz ujmując polski system prawny powinny wyjść tego rodzaju problematyce naprzeciw, stając z nim „twarzą w twarz”, rozpoznając i uznając prawo poszczególnym regionów do odłączenia się od państwa polskiego.

W tym celu przywołane zostaną teoretyczne podstawy uzasadniające możliwość dokonania secesji przez poszczególne grupy osób. Przeanalizowany zostanie ponadto aktualnie obowiązujący porządek prawny, zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i

⁴ *Catalonia leader vows 2017 referendum on Spain independence*, www.bbc.com/news/world-europe-38477348, dostęp: 12 I 2017.

⁵ Zob. J. Wozinski, *Zmartwychwstanie Wenecji?*, „Najwyższy CZAS!” 2012, nr 42, s. XXXVIII-XXXIX; K. Sobiecki, *Secesja Wenecji coraz bardziej możliwa*, www.gazetaliberty.com/2016/12/09/secesja-wenecji-coraz-bardziej-mozliwa, dostęp: 12 I 2017.

⁶ Zob. W. Stankiewicz, *Konflikt narodowościowy w Belgii*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2009; M. Cyran, *Ruch separatystyczny w Belgii: lew kontra kogut*, www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/ruch-separatystyczny-w-belgii-lew-kontra-kogut, dostęp: 12 I 2017; C. Kowanda, *Flandria/Walonia - stare (nie)dobre małżeństwo*, www.psz.pl/127-unia-europejska/cezary-kowanda-flandria-walonia-stare-nie-dobre-malzenstwo, dostęp: 12 I 2017.

⁷ *BVerfG, Beschluss der 2. Kammer des Zweiten Senats vom 16. Dezember 2016 - 2 BvR 349/16*, www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2016/12/rk20161216_2bvr034916.html, dostęp: 18 II 2017; Zob. również: J.J. Tyszkiewicz, *Niemiecki Trybunał: secesja Bawarii niemożliwa*, www.gazetaliberty.com/2017/01/07/nemiecki-trybunal-secesja-bawarii-niemozliwa, dostęp: 12 I 2017.

⁸ J. Wozinski, *Bretonskie odrodzenie*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 23-24, s. XXXVIII-XXXIX.

⁹ Zob. P. Dobrowolski, *Separatyzm śląski – historia i współczesność*, [w:] *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, red. M.W. Wanatowicz, Katowice 1995.

¹⁰ Por. J. Wozinski, *Autonomia Kaszub*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 41-42, s. LVI-LVII.

¹¹ Por. Ruch Autonomii Podlasia, www.facebook.com/ruch.autonomii.podlasia, dostęp: 12 I 2017.

krajowym. W podsumowaniu wskazano rozwiązanie o charakterze *de lege ferenda*, polegające na nowelizacji jednego z artykułów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w taki sposób, aby ustawa zasadnicza gwarantowała jedno z podstawowych praw każdego człowieka, tj. prawo do wyboru państwa, w którym dana osoba chciałaby żyć, oraz prawo do wyboru rządu zamieszkiwanego przez nią państwa, stanowiące jedno z podstawowych atrybutów wolności każdego człowieka.

Teoretyczne podstawy dążeń niepodległościowych i secesji¹²

Zgodnie z przyjętym w tej analizie liberalnym *credo*, na nikim nie można wymuszać przynależności do wspólnoty (jednostki politycznej, zrzeszenia itp., bez względu na jej rozmiar), której członkiem dana osoba lub grupa nie chce być. Innymi słowy, liberalizm „nie wymusza na nikim przynależności do państwa. Ktokolwiek pragnie emigrować, może to śmiało uczynić”¹³. Aby zmanifestować swój brak przywiązania do państwa, w którym obecnie dane jednostki żyją, mogą one skorzystać z przysługującego im prawa do samostanowienia i dokonać secesji.

Prawo do samostanowienia powinno zatem dotyczyć mieszkańców terytoriów zarówno o mniejszej, jak i o większej powierzchni. Każda lokalna podgrupa ma prawo do wyboru państwa, do którego należy, a nawet do stworzenia własnego, niezależnego państwa. Prawo do samostanowienia może również wynikać ze sprzeciwu wobec sztucznego wyznaczania granic, które kłócą się poczuciem sprawiedliwości (rozumianej jako prawo narodu do posiadania suwerennego państwa)¹⁴. Dzięki realizacji prawa do samostanowienia możliwe jest stworzenie opartych na liberalnych ideałach reprezentacyjnych rządów w takiej liczbie, jaka odpowiadałaby liczbie narodowości, by tym samym każda uważająca się za odrębną grupą (narodowościową czy etniczną) mogła stworzyć własne państwo. Pozwoliłoby to zniwelować do minimum niebezpieczeństwo, jakim mogłoby być podporządkowywanie, zdominowanie czy uciskanie w ramach jednego państwa mniej licznych grup narodowościowych przez te bardziej liczne (przeważające) i tym samym uniknąć ewentualnych sporów i konfliktów¹⁵.

Secesja z kolei może być rozumiana jako jednostronne zerwanie związku opartego na hegemonii przez jednostkę (poddanego)¹⁶. Oznacza to, że 1) poddani nie popierają już naruszania przez panującego (rządzącego) praw własności innych ludzi (np. przestają płacić podatki lub służyć panującemu), oraz że 2) zaczynają aktywnie przeciwstawiać się panującemu, gdy ten bezpośrednio narusza ich własność lub własność innych ludzi. Secesja to pewna podkategoria reformy politycznej, z tym że przeprowadzają ją nie rządzący, a rządzi, którzy unilateralnie decydują się na zlikwidowanie dotychczasowych związków opartych na hegemonii¹⁷. Prawo do samostanowienia i jego realizacja w postaci secesji jawi się zatem jako jedno z niezbywalnych praw człowieka.

¹² Fragment, z drobnymi zmianami, w oparciu o: P. Hankus, *Secesja i prawo do samostanowienia w ujęciu klasycznego liberalizmu*, „Eryda” 2016, nr 1, s. 147-165.

¹³ L. von Mises, *Nation, State, and Economy. Contributions to the politics and history of our time*, Institute for Humane Studies, 1983, s. 66.

¹⁴ Lord Acton, *Historia wolności. Wybór esejsów*, Kraków 1995, s. 105.

¹⁵ J.S. Mill, *O rządzie reprezentacyjnym*, Kraków 1866, s. 225-232.

¹⁶ L. von Mises, *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Warszawa 2011, s. 169-170.

¹⁷ J.G. Hülsmann, *Secession and the Production of Defense*, [w:] *The Myth of National Defense: Essays on the Theory and History of Security Production*, red. H-H. Hoppe, Auburn 2003, s. 374.

Prawo do samostanowienia nie powinno dotyczyć jedynie „narodów”, ponieważ „nie jest to prawo samostanowienia ustalonej grupy narodowościowej, lecz prawo mieszkańców każdego terytorium do decydowania o państwie, do którego chcą należeć”¹⁸. Jest to o tyle uzasadnione stanowisko, że pozwala ono uniknąć popełnienia błędu, polegającego na przyznaniu prawa do określonego działania trudnemu do zdefiniowania i precyzyjnego określenia podmiotowi, jakim jest naród¹⁹.

Prezentowane tu stanowisko względem samostanowienia i możliwości dokonania secesji można dość trafnie i precyzyjnie podsumować słowami Ludwiga von Misesa, który stwierdził, że:

Prawo do samostanowienia w odniesieniu do kwestii przynależności do państwa znaczy zatem: kiedykolwiek mieszkańcy danego terytorium, czy jest to pojedyncza wioska, cały dystrykt lub szereg przylegających do siebie dystryktów, oznajmiają w swobodnie przeprowadzonym plebiscycie, że nie chcą już tkwić w ramach państwa, do którego w danej chwili należą, lecz pragną sami utworzyć niepodległe państwo, bądź przyłączyć się do jakiegoś innego państwa, ich życzenie powinno być uszanowane i zaspokojone. Oto jedyny możliwy i skuteczny sposób zapobieżenia rewolucjom oraz wojnom domowym i międzynarodowym²⁰.

Secesja w porządkach prawnych

Prawo do secesji nie zostało wpisane *expressis verbis* do żadnego z dokumentów o charakterze prawnomiędzynarodowym. Można zatem stwierdzić, że na gruncie prawa międzynarodowego nie istnieje norma przewidująca wprost możliwość i legalność aktu secesji. Niemniej jednak istnieją inne normy i zapisy, *explicite* nie mówiące co prawda o secesji, lecz oddające istotę tego prawa.

Przede wszystkim należy zwrócić w tym miejscu uwagę na prawo (narodów) do samostanowienia jako na jedną z głównych norm prawa międzynarodowego o charakterze *ius cogens*. Oznacza to, że żadna inna norma prawnomiędzynarodowa nie może stać w sprzeczności ze wspomnianym prawem do samostanowienia.

Zapisy *erga omnes*, ustanawiające normę zezwalającą na samostanowienie, znajdują się przede wszystkim w najważniejszych dla międzynarodowego porządku prawnego dokumentach, takich jak:

- a) Karcie Narodów Zjednoczonych z 26 czerwca 1945 r.²¹ (art. 1 ust. 2, art. 55), gdzie za jeden z celów organizacji uznaje się rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów,
- b) Deklaracji Zasad Prawa Międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami z 24 października 1970 roku²², gdzie jedną z przyjętych zasad jest równouprawnienie i samostanowienie narodów, zgodnie z którą wszystkie ludy mają prawo swobodnie określać, bez zewnętrznej ingerencji,

¹⁸ L. von Mises, *Liberalizm w tradycji klasycznej*, Kraków 2009, s. 150.

¹⁹ Zob. L. von Mises, *Ludzkie działanie...*, s. 38, 145; J. Huerta de Soto, *Sprawiedliwość a efektywność*, Warszawa 2010, s. 190-192; M.J. Chodakiewicz, *O prawicy i lewicy*, Warszawa-Gdańsk 2013, s. 347.

²⁰ L. von Mises, *Liberalizm...*, s. 150.

²¹ Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90.

²² Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2625(XXV).

- ich status polityczny i dążyć do swego gospodarczego, społecznego i kulturalnego rozwoju, zaś każde państwo ma obowiązek szanować to prawo zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych,
- c) Akcie Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie z 1 sierpnia 1975 r., w którym jedną z deklarowanych zasad jest zasada VIII. Równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia,
 - d) Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 roku²³, w szczególności art. 1 ust. 1, który stanowi, że wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny,
 - e) innych aktach i rezolucjach Organizacji Narodów Zjednoczonych (jak Rezolucja ZO ONZ nr 673A, B i C (VIII) o prawie ludów i narodów do samostanowienia z 16 października 1952 r.²⁴ czy Rezolucja ZO ONZ nr 2787 (XXVI) z 6 grudnia 1971 roku²⁵).

Odnotować jednak należy, iż wspomniane prawo do samostanowienia wydaje się być (na co zdaje się wskazywać praktyka ostatnich dziesięcioleci) li tylko przepisem o charakterze deklaratoryjnym, istniejącym jedynie „na papierze” i w znacznej mierze „teoretycznym”.

Jedną z najczęstszych obiekcji podnoszonych przeciwko realizacji prawa do samostanowienia, jest przywołanie innej z kluczowych norm prawa międzynarodowego, mianowicie zasady poszanowania integralności terytorialnej państw czy nienaruszalności ich granic. Przeciwnicy prawa do samostanowienia argumentują, że secesja regionu nie może mieć miejsca, ponieważ każdy tego rodzaju akt stanowi – ich zdaniem – w oczywisty sposób naruszenie integralności terytorialnej danego państwa, w związku z czym nie może zostać przeprowadzony czy uznany za legalny.

Podstawowy problem z tego rodzaju argumentacją, na co zwracali chociażby uwagę prawnicy prezentujący stanowisko Kosowa, nadesłane do MTS, gdy ten przygotowywał się do wydania opinii doradczej ws. jednostronnej deklaracji niepodległości tej republiki²⁶, polega na tym, iż myli on ze sobą poziomy państwowy i subpaństwowy. Wspomniana norma dotycząca integralności terytorialnej państwa faktycznie zobowiązuje pozostałe podmioty do jej respektowania, z tym że owymi podmiotami są państwa, a nie grupy narodowowyzwoleńcze, grupy *in statu nascendi* czy secesjoniści, jako że nie są oni – jeszcze – państwami, w związku z czym nie są zobowiązani do respektowania norm, które zobowiązały się respektować państwa. Innymi słowy, dążąc do niepodległości i realizacji

²³ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2200A (XXI), Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.

²⁴ W Preambule czytamy, że prawo narodów i ludności do samostanowienia to wstępny warunek do pełnego korzystania z praw człowieka.

²⁵ Interesującym jest, że Rezolucja ta czyni zastrzeżenie, iż wszelkie próby zmierzające do częściowego lub całkowitego rozbicia jedności narodowej i integralności terytorialnej państwa utworzonego zgodnie z prawem do samostanowienia jego narodu nie dają się pogodzić z celami i zasadami Karty. Prowadzi to do pytania o logiczną możliwość pogodzenia prawa do samostanowienia z nienaruszalnością integralności terytorialnej. Jednym z możliwych i jak się wydaje, poprawnych rozwiązań tego dylematu, jest przyjęcie zasady, zgodnie z którą zasada nienaruszalności integralności terytorialnej odnosi się do relacji równoważnych na linii państwo-państwo, natomiast prawo do samostanowienia ma zastosowanie w stosunkach państw z podmiotami subpaństwowymi czy tzw. *in statu nascendi*, a zatem w relacjach na różnych, nierównoważnych poziomach.

²⁶ Zob. W. Głaszczka, *Problem Kosowa w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2009, s. 326-336; P. Szlagowski, *Kazus Kosowa a legitymizacja suwerenności jako paradygmatu stosunków międzynarodowych*, „Nowa Europa: Przegląd Natoliński” 2010, nr 2, s. 197-224.

prawa do samostanowienia, dana grupa (np. narodowościowa) zobowiązana jest do nienaruszania integralności terytorialnej pozostałych państw wtedy i tylko wtedy, gdy sama utworzy już państwo, stając się jednocześnie podmiotem tego prawa.

Norma zezwalająca na samostanowienie nie ma takiego samego charakteru, albowiem – jakkolwiek ustanowiona również na poziomie państw – odnosi się wprost do podmiotów niepaństwowych, w związku z czym mogą one w pełni z niej korzystać. Jeśli zatem państwa przyznały określone prawa aktorom niepaństwowym i zobowiązały się je respektować, powinny tak właśnie czynić.

Poważniejszym i wymagającym problemem jest z kolei przyznanie na gruncie prawa międzynarodowego prawa do samostanowienia pewnemu podmiotowi, tj. narodowi. Tego rodzaju sformułowanie jest o tyle nieostre, że pozostawia spore pole do interpretacji. Na gruncie nauki nie wypracowano jak dotąd jednej, powszechnie uznanej i akceptowanej definicji narodu. Tym samym, prawo do określonego działania przyznane zostało trudnemu do zdefiniowania podmiotowi, czyniąc z – docelowo – normy o charakterze abstrakcyjnym normę o charakterze sytuacyjnym i kontekstualnym.

Wydaje się zatem, iż realizacja prawa do samostanowienia, w oparciu o unormowania prawnomiędzynarodowe, zależeć będzie w znacznej mierze od przychylniej lub wrogiej danej grupie secesjonistycznej interpretacji ich przypadku przez państwa, a w szczególności przez to państwo, którego terytorium ma zostać poddane rozczłonkowaniu i podziałowi. W związku z powyższym, uzasadnionym wydaje się doprecyzowanie bądź rozszerzenie normy *ius cogens* zezwalającej na samostanowienie na niższym szczeblu, tj. na poziomie prawa krajowego, czego w żaden sposób nie zabrania prawo międzynarodowe (wymogiem pozostaje jedynie niesprzeczność norm niższego rzędu z normami wyższego rzędu czy też norm z tego samego poziomu, jak ratyfikowane umowy międzynarodowe i ustawy, by odwołać się do przypadku Polski).

Rozpatrując problematykę secesji na poziomie prawa krajowego, w zdecydowanej większości przypadków można zaobserwować albo wyraźne obostrzenia lub zakazy, albo wprost brak rozpoznania prawa do secesji i samostanowienia (jak chociażby w przywołanym we wstępie przypadku Bawarii czy też na gruncie Konstytucji Królestwa Hiszpanii²⁷, która w art. 8 ust. 1 stanowi że „*Síly zbrojne, złożone z wojsk lądowych, marynarki i wojsk lotniczych, mają za zadanie zapewnienie suwerenności i niezawisłości Hiszpanii, obronę jej integralności terytorialnej i porządku konstytucyjnego*”). Nieliczne wyjątki od tej powszechnej praktyki stanowią tu Księstwo Liechtenstein²⁸ czy Federacja Saint Kitts i Nevis²⁹, co w przypadku tego pierwszego jest szczególnie interesujące, biorąc pod uwagę zajmowaną przez to małe państwo powierzchnię (160 km²), jak również fakt, iż składa się

²⁷ Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 znowelizowana 27 sierpnia 1992, red. A. Dembińska, Warszawa 2008.

²⁸ Konstytucja Księstwa została uchwalona 5 października 1921 r. zmieniona ustawą konstytucyjną z 16 marca 2003 r. (L GB1.2003 nr 186). Art. 4 ust. 2 stanowi, że: *Poszczególnym gminom przysługuje prawo wystąpienia ze związku państwowego. O rozpoczęciu procedury wystąpienia decyduje większość obywateli zamieszkałych w danej gminie i uprawnionych do głosowania. Wystąpienie ze związku następuje na mocy ustawy lub w szczególnych przypadkach na mocy umowy międzynarodowej. W przypadku regulacji umowę międzynarodową należy po zakończeniu negocjacji przeprowadzić ponowne głosowanie w danej gminie.*

²⁹ Zob. Konstytucja Saint Kitts i Nevis z 23 czerwca 1983 r., Rozdz. 10, Wyspa Nevis: *“Chapter Ten includes provisions relating to separation of Nevis from the federation”*, www.gov.kn, dostęp: 12 I 2017.

Separation of Nevis from Saint Christopher, 113.- (1)–(8), www.pdba.georgetown.edu/Constitutions/Kitts/kitts83.html, dostęp: 12 I 2017.

ono łącznie z zaledwie 11 gmin. Dla niektórych wciąż tematem sporów i dyskusji pozostaje możliwość i legalność secesji i wystąpienia poszczególnych stanów (a w zasadzie państw) ze Stanów Zjednoczonych Ameryki. Temat ten pojawił się ponownie przy okazji ukonstytuowania się ruchu domagającego się secesji Kalifornii³⁰ czy działań istniejącego od lat stronnictwa na rzecz secesji Teksasu pod nazwą Teksasński Ruch Nacjonalistyczny³¹.

Można w tym miejscu postawić pytanie: czy skoro tak niewielkie terytorialnie państwa jak Liechtenstein czy Saint Kitts i Nevis są w stanie dopuścić oderwanie się jego części składowych, to czy uzasadnionym jest odmawianie analogicznych praw częściom składowym znacznie większych terytorialnie państw?

Starając się odpowiedzieć na tak postawioną wątpliwość, można stwierdzić, że nie tylko wydaje się to nieuzasadnione, ale stanowi to również pogwałcenie przyrodzonych praw jednostek. By zmienić ten niekorzystny i niepożądany stan rzeczy na taki, który zabezpieczałby podstawowe prawa jednostek, uzasadnionym wydaje się propozycja stosownych zmian w polskim prawie.

Nowelizacja Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Celem proponowanego w tym miejscu rozwiązania jest wprowadzenie do ustawy zasadniczej³² zapisów wzorowanych na wspomnianej wcześniej Konstytucji Księstwa Liechtenstein.

Tym samym, obecny art. 3. w brzmieniu „*Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym*” powinien otrzymać następujące brzmienie:

„Art. 3. 1. *Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.*

Art. 3. 2. *Poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego oraz ich związkom, przysługuje prawo wystąpienia z Rzeczypospolitej Polskiej i stworzenia nowego państwa. O rozpoczęciu procedury wystąpienia decyduje większość obywateli zamieszkałych w danej jednostce samorządu terytorialnego i uprawnionych do głosowania na drodze referendum. Wystąpienie z państwa następuje na mocy ustawy lub w szczególnych przypadkach na mocy umowy międzynarodowej. W przypadku regulacji umowę międzynarodową należy po zakończeniu negocjacji przeprowadzić ponowne głosowanie w danej jednostce administracyjnej.*

Art. 3. 3. *Sposób realizacji praw przyznanych poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego oraz ich związkom w ust. 2 określa ustawa*”.

Z uwagi na fakt, iż rozwiązania konstytucyjne Liechtensteinu odnoszą się do jednoszczeblowej struktury samorządu kraju, w związku z czym nie da się ich w pełni zaadaptować w stosunku 1 do 1 na polski grunt, z trzema szczeblami samorządu terytorialnego, do dyskusji i do dalszych rozważań pozostaje, chociażby w trakcie przygotowywania stosownych rozwiązań ustawowych, o których wspomina ust. 3

³⁰ Zob. www.yescalifornia.org, dostęp: 12 I 2017; J.J. Tyszkiewicz, *Czy Amerykę czeka „Calexit”?*, www.gazetaliberty.com/2016/11/12/czy-ameryke-czeka-calexit, dostęp: 12 I 2017.

³¹ Zob. www.thetnm.org, dostęp: 12 I 2017; J. Wozinski, *Textit*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 25-26, s. LVI-LVII; A. Kazimierzuk, *Teksasński Ruch Nacjonalistyczny chce secesji Teksasu*, www.rp.pl/artypk/1141797-Teksanski-Ruch-Nacjonalistyczny-chce-secesji-Teksasu.html, dostęp: 12 I 2017.

³² Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

proponowanego nowego art. 3 ustawy zasadniczej, czy przyznane w ust. 2 prawo do secesji dla poszczególnych jednostek administracyjnych mogłoby być realizowane na różnych szczeblach jednocześnie, czy też dążenie do secesji na jednym szczeblu automatycznie wykluczałoby realizację tego prawa na pozostałych szczeblach. Ponadto, do rozwiązania pozostawałby problem potencjalnych sprzecznych dążeń poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, przykładowo niechęć do secesji na poziomie gminy w momencie, gdy do secesji dąży województwo.

W kontekście legalności secesji mogłyby zostać podniesione argumenty, że celem dostosowania aktów prawa niższego rzędu do ustawy zasadniczej, uzupełnieniem zaprezentowanej powyżej nowelizacji ustawy zasadniczej powinno być wykreślenie z Kodeksu Karnego³³ art. 127, który stanowi, że:

§ 1. Kto, mając na celu pozbawienie niepodległości, oderwanie części obszaru lub zmianę przemocą konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, podejmuje w porozumieniu z innymi osobami działalność zmierzającą bezpośrednio do urzeczywistnienia tego celu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Niemniej jednak przywołany przepis, zgodnie z utrwalonym poglądem doktryny³⁴, odnosi się do zbrojnego zamachu stanu, działania z użyciem przemocy i jako taki bynajmniej nie musi odnosić się dążeń secesjonistycznych rozumianych tak, jak w tej analizie. Wydaje się zatem, że zmiana art. 127 kk nie jest koniecznością, gdyż dotyczy on raczej działań w rodzaju zamachu stanu lub secesji zbrojna, a nie każdej, w tym pokojowej (np. na drodze referendum) secesji.

Podsumowanie

Tak przeprowadzone modyfikacje prawa stanowionego pozwoliłyby grupom niezadowolonym ze swojego statusu w ramach istniejącego państwa na realizację własnych postulatów przez wybrane przez nie nowe, secesjonistyczne rządy, posiadające mandat i legitymację do rządzenia na nowym terytorium secesjonistycznym, zgodnie z wolą mieszkańców.

Umieszczenie proponowanych zapisów w polskim prawie mogłoby również stanowić instrument dyscyplinujący kolejne rządy Rzeczypospolitej Polskiej, swego rodzaju „straszak”, do którego mogłyby odwołać się poszczególne grupy, niezadowolone z prowadzonej przez rząd polityki czy też stanowczo sprzeciwiające się łamaniu podstawowych praw i wolności obywatelskich przez dany rząd. Tym samym, rządy stawałyby przed wyborem: albo odpowiednio zmienić swoją politykę, licząc na złagodzenie postulatów zwolenników secesji (być może idąc w tym miejscu na ustępstwa), albo pozostać nieugiętym, obstawiając twardo przy swoim programie, zezwalając niejako secesjonistom na odłączenie się.

³³ Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.

³⁴ Por. R. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz, Art. 127 [Zamach stanu]*, Warszawa 2017.

Główną przeszkodą na drodze do implementacji sugerowanych rozwiązań pozostają wymogi formalne, stawiane każdorazowym zmianom w polskiej konstytucji (polska konstytucja należy do tzw. konstytucji sztywnych).

By prawo stanowione (prawo pozytywne) nie stało w sprzeczności z naturalnymi, przyrodzonymi uprawnieniami każdej jednostki, sugerowane w tej analizie zmiany powinny zostać czym prędzej wprowadzone w życie.

Autor: **Przemysław Hankus**

Korekta merytoryczna: **Maciej Gorzelak**

Korekta językowa: **Joanna Baron**

SL STOWARZYSZENIE
LIBERTARIANŚKIE

Bibliografia

BVerfG, Beschluss der 2. Kammer des Zweiten Senats vom 16. Dezember 2016 - 2 BvR 349/16,

www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2016/12/rk20161216_2bvr034916.html

International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion of 22 July 2010*, I.C.J. Reports 2010, s. 403, www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf

Karta Narodów Zjednoczonych z 26 czerwca 1945 r., Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90.

Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 znowelizowana 27 sierpnia 1992, red. A. Dembińska, Warszawa 2008.

Konstytucja Księstwa Liechtenstein z 5 października 1921 r. zmieniona ustawą konstytucyjną z 16 marca 2003 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

Konstytucja Saint Kitts i Nevis z 23 czerwca 1983 r., www.gov.kn

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2200A (XXI), Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2625(XXV).

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2787 (XXVI).

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 673A, B i C (VIII).

Stefański R., *Kodeks karny. Komentarz, Art. 127 [Zamach stanu]*, Warszawa 2017.

Ustawa Kodeks Karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.

Chodakiewicz M.J., *O prawicy i lewicy*, Warszawa-Gdańsk 2013.

Dobrowolski P., *Separatyzm śląski – historia i współczesność*, [w:] *Regionalizm a separatyzm – historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, red. M.W. Wanatowicz, Katowice 1995.

Głazczka W., *Problem Kosowa w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2009.

Hankus P., *Secesja i prawo do samostanowienia w ujęciu klasycznego liberalizmu*, „Eryda” 2016, nr 1.

Hankus P., *Szkockie referendum niepodległościowe jako przykład dążeń secesjonistycznych w Europie*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2015, nr 1.

Huerta de Soto J., *Sprawiedliwość a efektywność*, Warszawa 2010.

Hülsmann J.G., *Secession and the Production of Defense*, [w:] *The Myth of National Defense: Essays on the Theory and History of Security Production*, red. H-H. Hoppe, Auburn 2003.

Lord Acton, *Historia wolności. Wybór esejów*, Kraków 1995.

Mill J.S., *O rządzie reprezentacyjnym*, Kraków 1866.

Stankiewicz W., *Konflikt narodowościowy w Belgii*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2009.

Szlagowski, P. *Kazus Kosowa a legitymizacja suwerenności jako paradygmatu stosunków międzynarodowych*, „Nowa Europa: Przegląd Natoliński” 2010, nr 2.

von Mises L., *Liberalizm w tradycji klasycznej*, Kraków 2009.

von Mises L., *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Warszawa 2011.

von Mises L., *Nation, State, and Economy. Contributions to the politics and history of our time*, Institute for Humane Studies, 1983.

Wozinski J., *Autonomia Kaszub*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 41-42.

Wozinski J., *Bretońskie odrodzenie*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 23-24.

Wozinski J., *Texit*, „Najwyższy CZAS!” 2016, nr 25-26.

Wozinski J., *Zmartwychwstanie Wenecji?*, „Najwyższy CZAS!” 2012, nr 42.

Catalonia leader vows 2017 referendum on Spain independence, www.bbc.com/news/world-europe-38477348

Cyran M., *Ruch separatystyczny w Belgii: lew kontra kogut*, www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/ruch-separatystyczny-w-belgii-lew-kontra-kogut

Kazmierczuk A., *Teksański Ruch Nacjonalistyczny chce secesji Teksasu*, www.rp.pl/artykul/1141797-Teksanski-Ruch-Nacjonalistyczny-chce-secesji-Teksasu.html

Kowanda C., *Flandria/Walonia - stare (nie)dobre małżeństwo*, www.psz.pl/127-unia-europejska/cezary-kowanda-flandria-walonia-stare-nie-dobre-malzenstwo

Sobiecki K., *Secesja Wenecji coraz bardziej możliwa*, www.gazetaliberty.com/2016/12/09/secesja-wenecji-coraz-bardziej-mozliwa

Tyszkiewicz J.J., *Czy Amerykę czeka „Calexit”?*, www.gazetaliberty.com/2016/11/12/czy-ameryke-czeka-calexit

Tyszkiewicz J.J., *Niemiecki Trybunał: secesja Bawarii niemożliwa*, www.gazetaliberty.com/2017/01/07/niemiecki-trybunal-secesja-bawarii-niemozliwa

Tyszkiewicz J.J., *Orkady rozważają secesję od Wielkiej Brytanii*, www.gazetaliberty.com/2017/01/10/orkady-rozwazaja-secesje-od-wielkiej-brytanii

Weigant Ch., *Will Ireland Reunify After Brexit?*, www.huffingtonpost.com/chris-weigant/will-ireland-reunify-afte_b_10745358.html

www.facebook.com/ruch.autonomii.podlasia

www.pdba.georgetown.edu/Constitutions/Kitts/kitts83.html

www.thetnm.org

www.yescalifornia.org